

POSTANOWIENIE

Dnia 15 listopada 2023 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Renata Żywicka

w sprawie z odwołania A.O.

od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w Jaśle

o zwrot nienależnie opłaconych składek,

na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w dniu 15 listopada 2023 r.,

na skutek skargi kasacyjnej odwołującego się od wyroku Sądu Apelacyjnego w Rzeszowie

z dnia 9 maja 2022 r., sygn. akt III AUa 664/20,

1. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania,

2. zasądza od A.O. na rzecz Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w Jaśle kwotę 1800 zł (jeden tysiąc osiemset złotych) wraz z odsetkami wynikającymi z art. 98¹ § 1 kpc tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.

(J.K.)

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 9 maja 2022 r. Sąd Apelacyjny w Rzeszowie w sprawie z odwołania A. O. od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w Jaśle w przedmiocie zwrotu nienależnie opłaconych składek, oddalił apelację wnioskodawcy od wyroku Sądu Okręgowego w Krośnie z dnia 28 sierpnia 2020 r., którym oddalono odwołanie.

Ubezpieczony wniósł skargę kasacyjną od powyższego wyroku, zaskarżając go w całości. Zaskarżonemu orzeczeniu skarżący zarzucił naruszenie prawa procesowego: art. 379 pkt 4 k.p.c. w związku art. 15zsz¹ ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych (Dz.U. z 2020 r., poz. 374 ze zm.; dalej: ustawa COVID-19), prowadzące do nieważności postępowania, przez rozpoznanie apelacji przez sąd nieprawidłowo obsadzony, w składzie zbyt małym (art. 367 § 3 k.p.c. w związku z art. 6 ust. 1 w zw. z art. 13 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności w zw. z art. 45 ust. 1 w zw. z art. 2 Konstytucji RP) w sytuacji istnienia wątpliwości co do zgodności zastosowanego przepisu z regułami wyższego stopnia i zarazem, gdy ranga sprawy - decydowanie o rozliczeniach z budżetem państwa - oraz kasacyjny jej charakter uzasadniały rozpoznanie sprawy w składzie trzech sędziów zawodowych; 2) art. 193 Konstytucji RP, przez nieuprawnione zaniechanie skierowania do Trybunału Konstytucyjnego pytania o zgodność art. 25a i 25c ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz.U. z 2023 r., poz. 100 ze zm.; dalej: ustawa o rehabilitacji) z Konstytucją RP.

Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i o zasądzenie kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa radcowskiego według norm przepisanych. Ponadto wniósł o skierowanie do Trybunału Konstytucyjnego pytania prawnego o zgodność przepisów art. 25a i 25c ustawy o rehabilitacji z normą zawartą w art. 69 w związku z art. 2 Konstytucji RP oraz w art. 5 ust. 1 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności w związku z art. 20 i 21 ust. 1 Konstytucji RP, w zakresie w jakim wymagają pośrednictwa niepełnosprawnego przedsiębiorcy w rozliczeniu z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne pomiędzy Państwowym Funduszem Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych a Funduszem Ubezpieczeń Społecznych, przez co wystawiają niepełnosprawnego na niebezpieczeństwo pokrywania kosztów przedsiębiorczego ubezpieczenia społecznego ze środków własnych (także poprzez egzekucję zaległości w tym zakresie), w sytuacji gdy państwo przeznacza, posiada i dysponuje środkami na ich zapłatę.

We wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania skarżący powołał się na nieważność postępowania i oczywistą zasadność skargi kasacyjnej. Nieważności postępowania skarżący upatruje w nieprawidłowej obsadzie sądu (art. 379 pkt 4 K.p.c.), wynikającej z faktu niezgodności składu (art. 15z¹ ust. 1 pkt 4 ustawy COVID-19) z zobowiązaniami konwencyjnymi (art. 6 ust. 1 w zw. z art. 13 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności) i standardami konstytucyjnymi państwa (art. 45 ust. 1 w zw. z art. 2 Konstytucji RP). Sąd Apelacyjny, choć nie wskazał na to wyraźnie, orzekał z uwzględnieniem przepisu dającego możliwość rozpoznawania apelacji w składzie jednoosobowym, nie dostrzegając wątpliwości, jakie przedmiotowe rozwiązanie pociąga za sobą. Opisane powyżej nieprawidłowości zbiegły się zdaniem skarżącego z naruszeniem powinności Sądu zainicjowania badania zgodności z Konstytucją RP przepisów art. 25a i 25c ustawy o rehabilitacji. Sąd stwierdził brak po swojej stronie wątpliwości co do konstytucyjności wskazanych przepisów. Nie przedstawił jednak jakichkolwiek przekonujących argumentów. Tymczasem stanowisko ubezpieczonego w sposób jasny i bezpośredni przedstawia wadliwość konstrukcyjną mechanizmu wynikającego z powołanych przepisów, który to mechanizm zdaniem skarżącego poskutkował dwukierunkowo: po pierwsze w stronę niezgodnego z pomocowym charakterem regulacji wprowadzeniem skomplikowanej dla niepełnosprawnych procedury rozliczeń (łącznie ze zbędnym ich pośrednictwem w rozliczeniu między funduszami państwowymi), po drugie - wydaniem decyzji organu negatywnej dla ubezpieczonego. W ocenie skarżącego uzasadniona jest wątpliwość co do zgodności tych przepisów z art. 69 w związku z art. 2 Konstytucji RP oraz z art. 5 ust. 1 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności w związku z art. 20 i 21 ust. 1 Konstytucji RP.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną organ rentowy wniósł o odmowę przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania i zasądzenie od ubezpieczonego na rzecz organu rentowego kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna służy realizacji interesu publicznego w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości. Funkcje postępowania kasacyjnego powodują, że wniosek o przyjęcie skargi do rozpoznania oraz jego uzasadnienie powinny koncentrować się na wykazaniu, iż w konkretnej sprawie zachodzą okoliczności przemawiające za interwencją Sądu Najwyższego. Rozpoznanie skargi kasacyjnej następuje tylko z przyczyn kwalifikowanych, wymienionych w art. 398⁹ § 1 pkt 1-4 k.p.c. i tylko w przypadku przekonania Sądu Najwyższego przez skarżącego, za pomocą juretrycznej argumentacji, że zachodzi publicznoprawna potrzeba rozstrzygnięcia sformułowanego w skardze zagadnienia prawnego przy jej merytorycznym rozpoznawaniu.

Zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c., Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, gdy w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona.

Wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania skarżąca oparła na przesłankach uregulowanych w art. 398⁹ § 1 pkt 3 i 4 k.p.c. Przesłanki te nie zostały jednak spełnione.

Sąd Najwyższy jednolicie przyjmuje, że odwołanie się do przesłanki z art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c. wymaga nie tylko powołania się na okoliczność, że skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona, ale również wykazania, iż przesłanka ta rzeczywiście zachodzi. Oznacza to, że skarżący musi wskazać, w czym - w jego ocenie - wyraża się "oczywistość" zasadności skargi oraz podać argumenty wykazujące, że rzeczywiście skarga jest uzasadniona w sposób oczywisty. Sam zarzut naruszenia (nawet oczywistego) określonego przepisu (przepisów) nie prowadzi bowiem wprost do oceny, że skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona. Skarżący powinien więc w wywodzie prawnym wykazać kwalifikowaną postać naruszenia przepisów prawa materialnego lub procesowego polegającą na jego oczywistości, widocznej *prima facie*, przy wykorzystaniu podstawowej wiedzy prawniczej (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 14 lipca 2005 r., III CZ 61/05, OSNC 2006 nr 4 poz. 75; z dnia 26 kwietnia 2006 r., II CZ 28/06, LEX nr 198531; z dnia 9 marca 2012 r., I UK 370/11, LEX nr 1215126;

z dnia 1 stycznia 2012 r., I PK 104/11, LEX nr 1215774). Ponadto przez oczywistą zasadność skargi kasacyjnej rozumie się sytuację, w której zaskarżone orzeczenie sądu drugiej instancji w sposób ewidentny narusza konkretne przepisy prawa. Zatem we wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania, jak i w jego uzasadnieniu, niezbędne jest powołanie konkretnych przepisów prawa, z którymi wyrok sądu drugiej instancji jest w oczywisty sposób sprzeczny (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 30 listopada 2012 r., I UK 414/12, LEX nr 1675171).

W pierwszej kolejności odnieść trzeba się do podnoszonej przez skarżącego nieważności postępowania przed Sądem drugiej instancji z uwagi na sprzeczny z przepisami prawa zdaniem skarżącego skład sądu orzekającego (art. 379 pkt 4 k.p.c.).

Sąd Najwyższy w uchwale składu siedmiu sędziów z dnia 26 kwietnia 2023 r., III PZP 6/22 (LEX nr 3523123), której nadano moc zasady prawnej uznał, że rozpoznanie sprawy cywilnej przez sąd drugiej instancji w składzie jednego sędziego, ukształtowanym na podstawie art. 15zsz¹ ust. 1 pkt 4 ustawy COVID-19, ogranicza prawo do sprawiedliwego rozpatrzenia sprawy (art. 45 ust. 1 Konstytucji RP), ponieważ nie jest konieczne dla ochrony zdrowia publicznego (art. 2 i art. 31 ust. 3 Konstytucji RP) i prowadzi do nieważności postępowania (art. 379 pkt 4 k.p.c.). Jednakże przyjęta w uchwale wykładnia prawa obowiązuje od dnia jej podjęcia i wiąże z oceną skutków orzeczeń wydanych po dniu 26 kwietnia 2023 r. w składach jednoosobowych, gdy w świetle Kodeksu postępowania cywilnego w związku z art. 45 Konstytucji RP właściwy był skład kolegialny. Uznanie wszystkich orzeczeń wydanych do dnia 26 kwietnia 2023 r. w składzie, o którym mowa w art. 15zsz¹ ust. 1 pkt 4 ustawy COVID-19, za dotknięte nieważnością z uwagi na naruszenie prawa strony do sądu wskutek wydania orzeczenia przez sąd orzekający w składzie jednoosobowym, zostało ocenione przez Sąd Najwyższy za niepożądane ze społecznego punktu widzenia. Zmuszałoby bowiem wielu obywateli do ponoszenia kosztów i trudów ponownego rozpoznawania spraw lub powtarzania postępowań już zakończonych niezależnie od tego, czy z perspektywy prawa materialnego rozstrzygnięcie było rzeczywiście wadliwe. Ponadto możliwość wzruszania orzeczeń tylko z powodu dotychczasowego respektowania regulacji art. 15zsz¹ ust. 1 pkt 4 ustawy COVID-19 - bez uwzględnienia kontekstu

konstytucyjnego - nadszarpnęłaby również wizerunek sądów. Z tych względów Sąd Najwyższy uznał, że ochrona dobra i interesów obywateli, jako najwyższa wartość konstytucyjna (art. 1 Konstytucji RP), a także powaga władzy sądowniczej i jej znaczenie w działalności państwa, nakazuje znieść wsteczne skutki wykładni, która legła u podłoża tej uchwały.

Nie można więc podzielić poglądu skarżącego, że zachodzi nieważność postępowania uzasadniająca przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania, ponieważ w sprawie Sąd Apelacyjny wydał zaskarżony wyrok w składzie jednoosobowym przed dniem 26 kwietnia 2023 r.

Analiza uzasadnienia zaskarżonego orzeczenia oraz wniesionej skargi kasacyjnej nie pozwala również na stwierdzenie, że zachodzi przesłanka przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania w postaci oczywistej zasadności skargi kasacyjnej. Należy podkreślić, że z mocy art. 398¹³ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy rozpoznaje skargę kasacyjną w granicach zaskarżenia oraz w granicach podstaw; w granicach zaskarżenia bierze jednak pod rozwagę nieważność postępowania. Zgodnie z art. 398³ § 1 k.p.c. skargę kasacyjną można oprzeć na podstawie naruszenia prawa materialnego lub podstawie naruszenia przepisów postępowania. Obie podstawy kasacyjne pozostają ze sobą w związku funkcjonalnym. W świetle art. 328 § 2 k.p.c. w związku z art. 391 § 1 k.p.c. i art. 382 k.p.c. nie jest bowiem możliwe prawidłowe zastosowanie prawa materialnego bez zgodnego z prawem procesowym ustalenia podstawy faktycznej rozstrzygnięcia (por. między innymi wyrok Sądu Najwyższego z 11 kwietnia 2006 r., I PK 164/05, Monitor Prawa Pracy 2006 nr 10, s. 541). I odwrotnie - zarzuty naruszenia przepisów postępowania mają znaczenie, jeżeli uchybienia mogły mieć istotny wpływ na wynik sprawy (art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c.), zatem wpierw decyduje prawidłowo rozumiane prawo materialne, które określa przesłanki dochodzonego świadczenia, a te wyznaczają, jakie ustalenia stanu faktycznego są konieczne i mają znaczenie dla rozstrzygnięcia sporu (art. 227 k.p.c.). Zarzuty podstawy procesowej nie mogą być dowolne, lecz muszą pozostawać w związku z normą prawa materialnego, od której zależy wynik sprawy. W skardze kasacyjnej skarżący podnosi jedynie zarzuty naruszenia przepisów postępowania.

Ponadto w uzasadnieniu zaskarżonego orzeczenia Sąd Apelacyjny dokonał oceny, że w sprawie nie zachodzą wątpliwości co do konstytucyjności art. 25a i 25c ustawy o rehabilitacji. Jak wskazał Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 11 grudnia 2019 r., V CSK 417/18, (LEX nr 2805052) w orzecznictwie Sądu Najwyższego wyjaśniono, że art. 193 Konstytucji nie nakłada na sąd obowiązku wystąpienia z pytaniem prawnym każdorazowo wtedy, gdy domaga się tego strona, lecz uprawnia do jego skierowania, jeżeli wątpliwości co do konstytucyjności przepisu powyższe sąd rozpoznający sprawę (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 4 lipca 2001 r., III ZP 12/01, OSNP 2002, nr 2, poz. 34, wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 27 marca 2003 r., V CKN 1811/00, niepubl.; z dnia 29 lutego 2008 r., II CSK 463/07, niepubl. i z dnia 8 sierpnia 2017 r., I UK 325/16, niepubl. oraz postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 17 grudnia 2009 r., IV CZ 90/09, niepubl., z dnia 11 kwietnia 2013 r., III CZP 3/13, niepubl., z dnia 23 lipca 2014 r., V CZ 48/14, niepubl. i z dnia 13 września 2019 r., IV CZ 78/19, niepubl.). W sprawie Sąd Apelacyjny wątpliwości takich nie powziął, czemu dał wyraz w uzasadnieniu zaskarżonego orzeczenia.

Z tych przyczyn Sąd Najwyższy na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c. odmówił przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania. O kosztach wywołanych wniesieniem skargi kasacyjnej rozstrzygnięto na podstawie art. 98 § 1 i 3 k.p.c., z uwzględnieniem odsetek wynikających z art. 98 § 1¹ k.p.c.

[SOP]

[ał]